

БИБЛИОТЕКА
МАЛКИ РОМАНЪ-БИОГРАФИИ
Уредникъ: АЛЕКС. КАРАПЕТРОВЪ

Год. I, кн. 8

Р. СЛОВЦОВЪ

НЕРОНЪ
МАКИАВЕЛИ
ЦЕЗАРЪ БОРЖИА

Превелъ Крумъ Йордановъ

Разрешена отъ Министерството на Народното Просвѣщение
съ писмо № 3363 отъ 30. IX. 1936 година

Книгоиздателство и печатница „ДРЕВНА БЪЛГАРИЯ“
София, ул. „Гурко“ 32

Р. СЛОВЦОВ
НЕРОН. МАКИАВЕЛИ. ЦЕЗАР
БОРДЖИЯ

Превод: Крум Йорданов

chitanka.info

НЕРОН

„Аз познавам своята неопитност, слабост, невежество. Но обкръжен от мъдри съветници аз ще следвам най-благородните примери. Да не злоупотребя с вашето доверие и да се покажа достоен за вас — това ще бъдат моите правила. Макар моята младост и да има опасни страни, то тя във всеки случай ви гарантира, че аз не ще издигна на високия пост нито злобата, нито спомените за обидите, нито желанията за мъст.“ Така говорел в своята „тронна реч“ на сената Нерон.

Новият император бил тогава на 17 години и самата реч, пълна с уважение към правата на сената и с добри намерения по отношение на народа, била написана от знаменития философ — стоик Сенека, възпитател на императора. И действително, оказало се, че с възцаряването на Нерон периодът на кървавия деспотизъм се свършил. Първите години от неговото царуване били години на сериозни вътрешни реформи и външни успехи. Разбира се, императорът — юноша не можел да ръководи работите. Управлявала фактически неговата майка, властолюбивата и умна Агрипина със своите съветници — Сенека и префекта на преторианците Бур. Агрипина представлявала партията на знатните, още запазваща остатъците на старите римски добродетели.

Грешка е да си представляваме и самия Нерон като възплъщение на някакво абсолютно зло. Ненужно е да изпадаме и в противоположна крайност и да прибягваме до парадоксална апология. Истината има много оттенъци, които са трудно уловими, тъй като те са скрити зад текста на историците, без съмнение тенденциозни. Но ако изучаваме живота на Нерон, като се стремим да намерим повече човешко обяснение, ще трябва да дойдем до заключение, че без да се гледа на неговата подавяваща наследственост, той не е бил лишен от някои естествени добродетели. Неговото възпитание, методите на неговите учители, властолюбието на Агрипина, чувството за всемогъщество,

направиха постепенно от него това, което той стана. От всички жертви на своето властвуване той беше най-известната.

По природа Нерон беше актьор, а няма по-опасна черта за държавника или политика. Сенека скоро забелязал тая особеност на своя възпитаник и за да го държи под свое влияние, давал му възможност да се „проявява“. Философът съчинявал речите на своя ученик и той играел в сената ролята на адвокат, защитник на пострадалите от нещастие градове — гражданин, търсец великодушието и справедливостта на сената. Цели дни Нерон посвещавал на разучване позите, жестовете, повишенията на гласа и когато юношата със своето енергично и печално лице и тъмни очи завършвал своята реч, патрициите го обграждали и целували крайчеца на тогата му. Наистина, те се учудвали, че бъдещият император се увлича от изкуствата — живопис, скулптура, музика и не може сам да съчини своята реч. Надявали се впрочем, че тия странни вкусове ще преминат. Но Нерон си остана актьор до своята трагична смърт и изкуството беше най-трайното от всичките му увлечения.

Тронът може да удовлетвори най-неограниченото честолюбие. Но Нерон получи трона по щастлива случайност и по пътя на престъплението. Той търсеше славата и хорското преклонение не като император, а като човек, за самия себе си, за своя артистичен талант. Можем да се учудваме, че той е вярвал на аплодисментите на клакьорите — пет хиляди клакьори из средата на робите, каквито не е имал нито един артист в света. Но нима и обикновените артисти, които плащат на своите клакьори по общодостъпни такси, различават доброволните аплодисменти от купените?! Нерон, ако изключим от натурата му елементите на явно безумие, появили се през втората половина на неговия живот, се намираше във властта на човешките слабости и пороци на своя век, само че увеличени, понеже съзнаваше своята безнаказаност и всемогъщество. Струва ни се, че изключителни чудовища бяха по-новите „Нероновци“ — Александър Борджия, или неговият син. Съвременниците, които са виждали около себе си много по-малки Борджиевци и са чувствали често в себе си такива прояви, биха били твърде снизходителни към него.

Когато по заповед на Нерон или във всеки случай, без неговия протест, бил убит родния син на императора Клавдий (Нерон бил само осиновен от Клавдий) — Британик, който можел да се яви като оръдие

в ръцете на Агрипина против Нерон, общественото мнение видяло в това убийство законна самозащита. Най-видните хора на това време, като Бур и Сенека, даже получили своя дял от наследството на убития. Нерон прочел в сената една похвала за убития, пълна с лицемерие и т.н. Сенатът изслушал Нерон и със своето мълчание одобрил убийството.

Никакъв протест не извикало и другото, още по-ужасно престъпление на Нерон — убийството на Агрипина.

То се явява като завършек на борбата, която се водела за влияние над Нерон между двете жени — неговата майка и любимката на императора, Попея Сабина, оръдие на модернизатката партия, възплъщение на страшната развала в римската цивилизация. Убийството било замислено и подготвено с необикновен и съвършено спокоен цинизъм. Отначало мислили да пуснат в ход обичайното в Палатинския дворец оръжие на разправа — отрова или кинжал. Но Агрипина се ползвала с доста голямо уважение сред народа и убийството на майката можело да разклати престола. Участникът в заговора, началникът на флотата Анисий, предложил да удавят императрицата, но така че нейната гибел да се покаже като съвсем случайно нещастие.

В разказа на Тацит за това покушение, има много неясност. Изглежда, Анисий е направил голям пробив в една от галерите, с която е трябвало да пътува Агрипина, и при първото по-силно възбуждение пробивът е трябвало да бъде отпушен и нахлулата вода да потопи Агрипина. Нерон одобрил тоя план и поканил своята майка при себе си в Бай, до Неапол. За Агрипина, която Нерон отстранил от Рим наскоро, тази покана значела примирение със сина ѝ.

Срещата била доста сърдечна и до вечерята, последната вечеря на майка и син, Нерон изпълнил най-добре своята роля — ролята на нежен син — и я играл — кой знае, може би и искрено. Неговата воля била тогава изцяло под властта на Попея Сабина.

Била — разказва Тацит — тиха лунна нощ. Вечерята на галерата завършила. Нерон и приближените му отплавали на брега, а императрицата влязла в каютата, приготвена за нея на носа на кораба, и преди да заспи разговаряла със своята прислужничка и адютанта. Галерата бавно се движела по морето. Изведнъж се раздал страшен трясък, тежкия таван се срутил, адютантът паднал с разбит череп,

прислужничката избягала, а Агрипина била само леко ранена в рамото. Тя също успяла да избяга на палубата и се скрила зад една купчина въжета. Оттук тя видяла как гребците наклоняват галерата настрани, разбрала в какво се състои работата, хвърлила се от борда и с плуване успяла да достигне брега.

А в императорската вила Нерон очаквал вестта за успеха на пъкления план. Но вместо известителят, с галерата пристигнал един роб, задъхващ се от бързане — посланик на Агрипина. Императрицата била спасена в морето от рибари, тя е невредима и моли императора да не се тревожи и да не идва при нея: — тя почива.

Това означавало — така поне тълкува поведението на Агрипина известният историк на Рим, Гулиелмо Фереро — отказ на императрицата от всички свои честолюбиви планове, признание, че е победена. Но нито Нерон, нито Сенека и Бур, към които се обърнал императорът, не разбрали това.

— Можем ли да заповядаме на войниците да я убият? — попитали Сенека и Бур.

— Те няма да послушат — отговорил префектът. — Те обичат императора, но още повече почитат паметта на Германик и никой от тях не ще дигне ръка на неговата дъщеря.

Тоя помълчал малко и казал:

— Анисий започна, нека той и свърши.

След няколко часа на вратата на малкия дом, където се укривала Агрипина, се почукало. Когато на прага се появил Анисий и неговите моряци, тя спокойно попитала:

— Вие дойдохте да ме убиете?

Един моряк я ударил с палка по главата. Тя се залюляла и като разкъсала туника си, показала на убийците своя корем:

— Удряйте тука! Тук аз носех Нерон.

Анисий вкарал своя нож до самата дръжка.

След убийството на Агрипина, започнал оня страшен период от царуването на Нерон, във връзка с който най-много се споменава неговото име. С убийството на майка си Нерон престъпил тая граница на злото, където го очаквало неизбежно отмъщение. От своя неаполски дворец Нерон пращал в Рим заповеди за амнистия и милост. Но фуриите не приемали жертвите и 22 годишният император се

превърнал в истински старик. После дошъл ред на безумието, садистичната жестокост, наследена от баща му.

Можем да махнем от кървавата равностетка на Нерон много легенди и преувеличения. Всичко това е почти невероятно за един човек. Наистина, от негово име действували и други, тъй като през всичкото време около него се водила борба за влияние, разчиствали се лични сметки, осъществявали се користни планове. Попея продължавала да бъде злият гений на Нерон и под нейно влияние той заповядал да убият жена му, скромната Октавия, като ѝ приписвал невероятни престъпления. Това било първото престъпление на Нерон, което възмутило народа, тези плебеи, които приели спокойно дори майцеубийството. Попея получила титлата Августа, давана само на императрици, и родила на Нерон за негова голяма радост дъщеря, която умряла впрочем след няколко дена. Тоя удар окончателно побъркал императора.

За да забрави всичко, той отпътувал в Гърция, като искал тук, в страната на Аполон, да покаже своето изкуство на актьор. След Гърция трябвало да посети изтока, но той се върнал в Рим, без да довърши своята обиколка. Своето възвръщане той отпразнувал с оргия, каквато по безсрамието си, още не били виждали никои римски граждани. Тя завършила с брак между императора и един красив актьор.

А след няколко дена Рим горял като огромен костер. Нерон е непричастен в тоя пожар — той не подпалил своята столица, за да се любува на пожара ѝ. Тогавашните градове горели често, но тоя пожар изведнъж станал истинска катастрофа за Рим. Той свършил едва на седмия ден и веднага императорът разпоредил да се даде голяма помощ на пострадалите — изгорял почти целият град. После се започнало трескаво възстановяване на Рим, по нов грандиозен план, където манията за величието на императора се преплитала с „разумния урбанизъм“. Този план на новия Рим потвърждавал слуха, че Нерон запалил града, за да го построи посвоему. За виновници на тия слухове той считал своите най-важни врагове — християните и на 15 август 64 г. на арената на римския цирк запалили живи факли, и при тяхната светлина, посред ужасния дим и смрад на изгарящите човешки тела, на арената се появил сам Нерон, препускащ на своята позлатена колесница, теглена от четири коня.

Още четири години продължавала властта на Нерон — в конвулсии на убийства, жестокости и разврат. Най-после дошла смъртта в колибата, където се скрил императорът след бягството си от Рим, поради възмущението на преторианците. И последните негови думи, преди Епафродит, неговият верен секретар, да прободне с кинжал гърдите на императора, за да не падне жив в ръцете на настигащата го тълпа, били:

— Какъв велик артист умира!

МАКИАВЕЛИ

Името на Макиавели отдавна е станало прозвище на лицемери, предатели, безнравствени политици. За „широката публика“ Макиавели е теоретик и едва ли не изобретател на „макиавелизма“ — изкуство за политическа хитрости и лъжа, която не се гнуса от никакви средства. Колко би се учудил скромният секретар и дипломат на Флорентинската Синьория, ако би чул тези съждения за себе си, с каквито са пълни хилядите книги, изучаващи неговия живот и особено неговите съчинения. Той би се учудил преди всичко на вниманието, с което не се удостояват мнозина хора от неговия век, с които не би посмял да се равнява.

Николо Макиавели живял в един от най-блестящите и драматични периоди на европейската история. Между 1469 и 1527 г. — годините на неговото раждане и смърт — се заключава апогеят на Ренесанса, политически и културен. На фона на военната борба, установяваща новото европейско равновесие, обгърнало с особена сила Италия, на фона на великолепното изкуство, посред тълпа крале, папи, принцове, кондотери, писатели, артисти, изпълнящи историческата сцена също с поразително изобилие на ярки и блестящи личности, — фигурата на Макиавели останала почти незабелязана за съвременниците. Той бил човек от местния флорентински кръг, макар и да обходил цяла Европа, изпълнявайки дипломатическите мисии на правителството на малката италианска република и може би щеше да изчезне за потомството, ако през последните десет години от живота си не беше помислил да събере в малката си книга „Князът“^[1] тези политически правила, от които се ръководели всички „князе“, всички държавници на онова време.

Макиавели не изнамерил „макиавелизма“, той само пръв записал това, което правели, мислели и говорели политиците на неговото време (дори и в много по-късни времена). И книгата, която после толкова пъти била обявявана за страшен катехизис на злото, изчадие на политическия ад, минала почти незабелязана при своето появяване.

Макиавели я написал с практическа цел — да обърне върху себе си вниманието на урбинския херцог Лаврентий, този, чийто черти е увековечил Микеланджело на знаменития мавзолей Медичи във Флоренция. Макиавели бил в немилост и искал да получи от херцога някаква служба. Това не му се удало. Херцогът не обърнал на просителя никакво внимание. Знаменитата книга даже не била напечатана, докато бил жив авторът. Приятелите на Макиавели я чели в ръкопис, но също равнодушно. По-голям успех имал друг политически трактат на Макиавели — коментарът към Тит Ливий.

Ние почти нищо не знаем за първите тридесет години от живота на Николо Макиавели. Той бил син на обеднял флорентински дворянин и детство и юношество прекарал в родния град. Двадесет и девет годишен той постъпил на служба в канцеларията на „Синьорията“ и бил командирован към десетия магистрат, който завеждал външните и военните работи на републиката. В продължение на 14 години, докато не се върнали на власт Медичите, той изпълнявал редица дипломатически мисии и почти през цялото време се намирал в пътуване — ту по Италия, ту по другите страни на Европа. Флоренция воювала с Пиза, папите водели война ту в съюз, ту против Франция, Испания, италианските държавици враждували помежду си. За дипломатическа работа се откривала широка арена, но интересно е, че на тая почва флорентинският посланик не проявил никакъв особен „макиавелизъм“. Той бил честен, даже рядко честен човек по това време, предан на интересите на своята държава, умен, наблюдателен и Синьорията ценяла в него, изглежда, преди всичко качествата на чиновник, на когото напълно може да се довери.

Службата била зле платена и твърде често Макиавели оставал без пари в своите дипломатически пътувания. Молбите за получаване суми за командировки и представителство изпълват писмата на Макиавели до Синьорията. „Ние ще отпътуваме от Лион, вероятно утре — пише напр. Макиавели през време на своята първа мисия при френския двор (1590 г.). — Закъснението стана, защото пристигнахме без всякакви средства. Трябваше да се намерят коне, дрехи, слуги. Малката ни заплата и големите разходи, които сме принудени да правим, ни поставят в тежки затруднения.“ А между другото противниците на флорентинците — пизанците, които също търсели подкрепата на френския крал, действували с най-сигурното оръжие —

дукатите. „Нека ни позволи Синьорията да ѝ напомним, че е необходимо да намерим приятели тук, които биха се заинтересували от нашите работи по съображения много по-силни, отколкото обикновената дружба“ — пише Макиавели в друго писмо. След две години, изпратен при Цезар Борджия, когато последният започнал завладяването на Италия, Макиавели от Милано моли Синьорията да му изпрати пари. „Няма с какво да храня своите трима слуги и три коня, които не могат да живеят само с обещания. Аз вече похарчих 70 дуката и почнах да правя дългове. Аз мога да живея за сметка на двора, но това не съответствува на моето достойнство, нито на характера ми. Представете си как съм удовлетворен по необходимост, искайки три дуката у едного, четири у другия.“

Мисията на Макиавели при Цезар продължила три месеца и за своите преговори с него посланикът подробно донася на Синьорията. Срещите между тия двама хора имат почти символичен характер за епохата. В действителност, наред със сина на Александър Борджия, за когото папата готвел корона на новия Цезар, флорентинският секретар бил скромна фигура. „Той е среден на ръст, слаб, с малка глава и остро, сухо лице, където се издават костеливи ябълки. Има черни, пронизателни очи, винаги е жив и обича и умее да говори. Цезар мъчно ще се убеди само с обещания за дружба. На въпросите на Цезар Макиавели отговаря уклончиво и след всеки разговор пише подробни донесения на началството“.

Дипломатията, която можела да удовлетвори всяка истинска „макиавелистическа“ натура, не се харесвала на флорентинския посланик. През време на почти всяка своя мисия, той молел час по-скоро да го върнат. Военното дело много повече привличало Макиавели. В края на XV век Италия била пълна с „кондотери“, началници на наемни отряди, сражаващи се на оная страна, която по-добре плаща. „Тези командири — пише после Макиавели — прибегваха към хиляди хитрости, за да продължат войната, и когато мирът най-после настъпваше, те събираха своите хора и ограбваха цели провинции“. „Сражението — говори той на друго място — не представлява никаква опасност. Сражаваха се винаги на коне, добре защитени от ударите, и ако попаднат в плен, то животът им беше обезпечен. Пленниците ги пускаха много скоро. Нека градът се бунтува двадесет пъти, той никога не бива разрушаван; жителите си

запазват своето имущество и единственото нещо, което ги заплашва — това е контрибуцията“. Макиавели добре познавал цената на наемната войска от чужденци и след дълги усилия той успял да убеди Синьорията да образува армия от флорентински поданици. Цялата зима на 1506 г. той прекарал в пътуване по републиката, вербувайки хора и образувайки от тях полкове. Ролята на организатор на армия му се харесвала много повече, отколкото дипломатическата кариера, и Синьорията му указвала в това поприще пълно доверие. Новата армия, при първите боеви изпитания, не оправдала надеждите.

Макиавели впрочем бил скоро отзован от своята любима работа. Синьорията го изпратила посланик при папа Юлий II, приемника на Александър Борджия, който продължавайки делото на Цезар Борджия, искал да възвърне под властта на светия престол откъснатите се италиански земи. Папата искал от Флоренция разрешение да премине през нейната територия със своите войски и да му отстъпи кондотера Марко Колона, който служел у Синьорията. Макиавели много видял през своя век, но самия папа да тръгва на военен поход начело на своите войски, това било неவிждано дотогава зрелище. Юлий II започнал похода, след като поръчал преустройство на черквата Св. Петър по плана на Бралсанте и поръчал на Микеланджело направата на своята бъдеща гробница. Седемдесетгодишен старик, той яздил на кон, облечен в прост стихар. След него вървяла свитата и 22 кардинали. Пред папата носели Разпятието и чашата със Светите дарове. Макиавели в своите доклади описва този удивителен поход през цяла Италия. При всяка почивка се появявали всевъзможни лъжливи слухове. „Моя длъжност — пише Макиавели — е да слушам всички и да говоря на всекиму, че той е прав. Аз действам така, понеже не ми е още ясно, какво именно е угодно на правителството на ваша светлост и аз не зная какви са вашите намерения“.

Обширните доклади на Макиавели са пълни с много интересни наблюдения за страните, които е посещавал. След четвъртото пътуване във Франция той нахвърля цяла „Картина на Франция“, характеризира я като „приятна страна и с лек живот“. В Германия го поразява редът и стабилността на държавните учреждения и Макиавели се интересува изключително от нравите, икономическия и политическия живот на народите. Той е съвършено равнодушен към природата и изкуството.

Дипломатическата кариера на Макиавели се свършила след възвръщането на Медичите. Той попаднал в затвора заедно с другите деятели на републиканския режим, но бил скоро освободен. Върху него не тежали никакви грехове и Медичите не могли да имат нищо против него. Той се заселил в своята малка вила, недалеч от Флоренция. Селската пустота, нуждата, отсъствието на общество го угнетявали. „Аз се старая да попреча на моя мозък да плесеняса — пише той на своя приятел и покровител Ветори. — Вечер, връщайки се в своя кабинет, аз свалям от себе си, нечистите и прашни селски дрехи и обличам придворния или служебен костюм. С него аз прониквам в древното светилище на великите хора от древността“. Макиавели не блаженствал от четенето на древните автори. Той съобщава на Ветори в едно писмо от 10 декември 1513 г., че е написал една книга, от която Медичите могат да видят, ако пожелаят да я прочетат, че не е проспал 15 годишния живот, посветен на държавни работи. Всеки е длъжен да се възползва от човека, отдавна имащ такъв опит. Лаврентий Медичи, на когото Макиавели посветил своя труд „Князът“, може би и не прочел книгата.

Когато след смъртта на Лаврентий, начело на управлението застанал неговият брат, кардинал Юлий Медичи, той се обърнал към известни флорентинци, в това число и към Макиавели, за съвет как да организира управлението, а след някое време бившият секретар на Синьорията получил и една скромна дипломатическа служба. В това време започнала и истинската литературна кариера на Макиавели. Юлий Медичи му поръчал да напише историята на Флоренция. Той започнал работата през 1520 г., и в същото време една любителска труппа играла неговата комедия „Мандрагора“. Пиесата, написана с рискован по сегашни разбирания сюжет, имала толкова голям успех, че папа Лев X повикал в Рим артистите, за да види пиесата. За нея някой казал, че това е комедия на онова общество, трагедията на което се явява „Князът“. Макиавели проявил тук истински талант на драматург, и Волтер поставял „Мандрагора“ по-високо от пиесите на Аристофан.

Политиката на Медичите, особено външната, създавала много недоволства и на 26 април 1527 г. избухнал бунт. Медичите успели да го потушат, но на 16 май те били изгонени и била провъзгласена републиката. Макиавели се намирал в това време в Чивита Векиа, наблиз до театъра на друга много по-потресаваща драма —

разграбването на Рим от германски и испански войски. В допълнение на бедствието, чума опустошавала Италия. Само във Флоренция умирали ежедневно до 300 души. Бавно, възседнал на муле, съпроводен от своя слуга минавал Макиавели, за последен път връщайки се във Флоренция през своята прекрасна родина. Той чувствал пристъпа на болестта, старческата отпадналост, вълнувайки се от неизвестността, която го очаква при новия порядък. Него го очаквало недоверието на републиканците към републиканеца, служещ после на Медичите, очаквала го месец след завръщането си дома и смъртта.

[1] „Князът“ — на италиански: *Il Principe*, издавана на български и като „Владетелят“ или „Принцът“. — Бел.ел.кор. ↑

ЦЕЗАР БОРДЖИЯ

В самото свое име Цезар Борджия виждал знамение на съдбата и за свой девиз взел знаменитите думи — „Цезар или нищо“. Името на великия завоевател — символ на слава и сила — придавало на неговите честолюбиви мечти мистическа увереност. На своята парадна шпага Цезар Борджия заповядал да изгравират сцената на Рубикон и скоро сам преминал своя Рубикон. Тази решителна стъпка станала първото и най-ужасното от престъпленията на Цезар Борджия — убийството на най-големия му брат Джовани, папски полковник и хоругвоносец на църквата. Цезар — тогава двадесетгодишен — бил епископ и кардинал, но мечтаел за корона, а не за тиара. А на този път стоял брат му, когото папа Александър Борджия избрал за изпълнител на своите планове — тези същите, които лелеел и Цезар. Той желяел да създаде в Италия нова, своя династия, да запази за своето семейство тези земи, богатства и власт, каквито му давало в ръцете избирането — нечувано по корупция — на папския престол. Александър шести — това възплъщение на всички пороци — горещо обичал своите деца.

Четири дни той оплаквал убития Джовани, не ял нищо и никого не искал да види. Тогава може би само той единствен подозирал кой е убиецът. Другите започнали да го назовават шепнешком едва след няколко месеца, в това число Макиавели съобщавал за пусналите се слухове в Рим на Флорентинската Синьория. По-късно в знаменитата книга „За държавата“ той писал: „Всеки разбира колко похвално е за държавния глава да запази вярност, да действа правдиво, без коварство. Но опитът на нашето време ни убеждава, че само онези царе успяват да свършат велики дела, които не държат на своята дума, умеят да излъжат другите и да победят тия, които им се доверяват честно“. Макиавели рисувал тук портрета на Цезар Борджия и неговата политика в ония кратки години, когато той с меч, отрова, вероломство осъществявал своята мечта и тая на Александър VI — да стане господар на Италия, да замени властта на малките князе с абсолютната монархия на Борджиите.

На 7 август 1498 г. свещената колегия свалила от кардинала Цезар Борджия неговия сан.

Папата в посланието към колегията намеквал, че безпътният живот на неговия син дискредитира църквата и затова, за спасението на неговата душа, трябва да го освободи от духовните обети. В същия този ден, когато Цезар хвърлял кардиналската шапка, посланикът на френския крал Людовик XII му връчил грамота със звание херцог Валентиноа, с всички права на херцогство. Малко преди това Александър VI и Людовик XII сключили таен договор. Папата разтрогнал брака на краля с Жана Валуа, разрешил му да се ожени за Ана Бретонска и признал правата на краля върху миланското херцогство. В замяна на това Людовик XII се задължил да помогне на папата в неговия поход против князете Романи и другите италиански князе, давал на Цезар отряд отбрани рицари и 20,000 ливри рента.

Но преди да започне войната, Цезар отишъл във Франция да се ожени. Кралят сватосал новия херцог с Шарлота Арагонска. Цезар се интересувал малко от невястата, а повече от укрепване съюза с Франция. Шарлота, която обичала друг мъж, също останала равнодушна към прелестите на младия хубавец, който поразил френския двор с необикновения си разкош. Говорили впрочем, че при Борджиите се изразходвала повече коприна и бархет, отколкото за целия предишен век. Сватбата станала в Блуа. Френската армия се формирала наблизко до Лион. Людовик XII готвел поход към Милано. Цезар трябвало едновременно да нахлуе в Романия. Когато той напуснал Блуа, Шарлота била бременна. Цезар никога не видял повече своята млада жена.

През октомври 1499 г. Александър VI обявил, че неговите васали в Романия, не плащайки данъци на папския престол, се лишават от своите права и техните владения минават към църквата. Войската на Цезар — от отбрани френски и испански кондотери — стояла вече под Милано и щом папата намерил предлог за война, Цезар потеглил на юг. На 27 ноември херцог Валентиноа влязъл триумфално в Имола, първия завоюван град. Започнатата война продължила почти четири години.

През тия години Цезар проявил не само качествата на пълководец, но и всички ония свойства, които направили от него образец на „господар“ в епохата на лицемерието, честолюбието и

отсъствието на всякакви морални норми. Цезар играл своята роля с майсторството на голям артист и след кървавата разправа с Орсини той получил в подарък вързоп месо. Това било от Изабела д'Есте, маркиза Мантуанска, която отдавала дължимото на своя приятел.

Борбата не свършила с триумф за Цезар, той не останал обединител на Италия може би по проста случайност. „Аз всичко предвидих, освен своята болест“ — говорел Цезар на Макиавели покъсно вече пленник на папа Юлий II. Трудно е да се каже, разбира се, как биха тръгнали събитията, ако Александър VI и Цезар случайно не изпили от отровното вино, приготвено за кардинал Корнето. Смъртта на Александър VI била тежък удар за Цезар. Но отровата, която погубила старика папа, не сломила Цезар, а само временно го приковала на легло. В Романия останала неговата армия и чувствайки зад себе си тази сила, Цезар веднага след смъртта на папата отправил своя верен адютант Микелото във Ватикана да задигне папската хазна — 300,000 златни дуката. Кардинал камерлинг Казанова не дал веднага ключовете на съкровището. Микелото му опрял до гърлото стилета и старикът показал и мястото, където се пазели скъпоценностите на светия престол. Натоварени с цяло богатство войниците на Микелото се върнали при Цезар. Той веднага изплатил заплатите на своите наемници и си осигурил от свещената колегия правото, до избирането на новия папа, да остане началник на папската армия.

В конклава Цезар поддържал кандидатурата на 82 годишния кардинал Пиколомини, отпаднал, болен старик. Този избор му давал преднина. Той водел едновременно преговори за съюз и с испанци, и с французи.

Пиколомини бил избран и встъпил на престола под името Пий III, но това не донесло на Цезар желаното успокоение. След смъртта на Александър Борджия се раздвижили всички негови врагове. Венецианци потеглили към Романия, испанският крал, като узнал, че Цезар се сговаря с французите, отзовал от неговите войски кондотерите испанци; в самия Рим народът, особено привържениците на Орсини — главните противници на Борджиите — нападнали двореца на Цезар. Той успял да се спаси чрез подземния вход във Ватикана, където папата бащински посрещнал своя хоругвоносец и му дал убежище в замъка св. Ангел. Изглеждало, че щастието не е съвсем напуснало Цезар. Но след три дни умрял Пий III, който бил само три

недели папа. Трябвало да започне отново своята игра, но тя изглеждала вече доста трудна. Конклавът, едва събрал се, веднага провъзгласил за папа Юлиан де Ровере — Юлий II, най-злия враг на семейството Борджия. Цезар не пречил на неговия избор — той знаел, че Ровере е честен човек, и се надявал на неговата благодарност. Тук той се излъгал. Три недели след конклава Цезар бил пленник на новия папа. Хвърлили го в кулата на Борджия, където няколко години преди това в негово присъствие бил удушен херцог Бишели, мъж на Лукреция, сестрата на Цезар.

Тук, в голямата тъмна зала с решетки на стъклата, приел той Макиавели и водел с него разговор, който — се видял на флорентинеца — „дълъг като хиляда години“. Цезар отново бил болен, не от отрова този път, а от изостряне на своята „френска“ болест. „Аз имам армия, крепости, съюзници, пари и воля. Аз вярвам в победата и в себе си.“

Цезар оздравял и по молба на испанците Юлий II го пуснал на свобода. Той заминал за Неапол — градът се намирал тогава под властта на Испания — и предложил своите услуги на Фердинанд Католика: той ще му помогне да завоюва Италия и да отмъсти на този, който го предаде. Вицекралят Гонзалве Кордуански приел предложението и Цезар започнал да събира войска. Разчитали да потеглят по морски път за Пиза, обсадена от флорентинците и после да отидат към Флоренция. На 27 май 1504 г. всичко било готово. Цезар се простил с Гонзалве и се отправил за пристанището. На вратата на двореца на вицекраля обаче го задържала въоръжена стража. Гонзалве не казал на Цезар, че Фердинанд е сключил съюз с папата и всички планове на Цезар пропадали. Три месеци той чакал в неаполитанския затвор решението на своята съдба. Най-после Фердинанд заповядал да преместят Цезар в Испания, на вечно заточение. Галерата отплувала през нощта, под охраната на няколко кораба. Капитанът позволил на Цезар да се изкачи на мостчето на галерата. Бледен, цял в черно, без оръжие и скъпоценности той гледал за последен път как постепенно бледнеят огньовете на брега на Италия, над която бе искал да властвува.

Испанец по произхождение, Цезар Борджия никога не бил в страната на своя баща; в тая страна, епископ на която той станал още като 15 годишно дете. По странна ирония на съдбата пленника затворили във Валенсия, неговия бивш епископски град, на когото

някога Александър Борджия съобщавал за назначаването на епископ „протонатариуса Цезар Борджия, известен със своите заслуги, добродетели и познания.“ Сега го прекарвали през града под стража към крепостта и го затворили в най-високата кула. Цезар, изглежда, бил окончателно сломен. В Рим за неотдавнашния всемогъщ херцог измисляли каламбури, играейки си с думите „Цезар“ или „нищо.“

Но сам той не се предавал: докато той е жив оставала и надеждата, че ще се изпълни заключеното в неговото име предопределение на съдбата. И след няколко месеца Цезар направил опит за бягство, твърде коварен и смел. Цезар повикал при себе си началника на крепостта и се опитал да го удуши, като се надявал, че с неговите дрехи и ключове може да излезе от крепостта. Цезар не съобразил едно — че няма предишната физическа сила. Опитът не сполучил.

След няколко дни Цезар бил преместен в друг затвор, в Медина дел Кампо. Затварянето продължило повече от година. Той не знаел, че в това време умряла Изабела Кастилска, завещавайки на своя мъж, испанския крал Фердинанд Арагонски, Кастилия. За нея претендирал и Филип Красиви, син на австрийския император Максимилиан, като заплашвал Фердинанд с война. От друга страна, вицекралят на Неапол, Гонзалве, искал да се отдели от Испания. Фердинанд намислил тогава да назначи своя племенник Цезар Борджия за началник на своите войски и да го прати в Италия, против Гонзалве. Когато Филип Красиви узнал за този проект, той сам започнал тайни преговори с Борджия чрез своя емисар, граф Бенавенте. Щастливата звезда като че ли отново изгривала над тъмницата на Цезар. Могъщи монарси на Европа все още държали на него, виждали в пленника велик воин. Разбира се, най-лесно му било да приеме предложението на Фердинанд. Но Цезар го примамвала Италия, а тук той не искал да се връща слуга на испанците. Той забавял да даде отговор на краля, като подготвял своето бягство.

Съучастник му бил духовникът на граф Бенавенте, който подкупил един от надзирателите на затвора. В определената за бягството нощ той извел Цезар на плоския покрив на кулата. Те привързали въжето за един каменен зъбец над рова и надзирателят започнал пръв да се спуска. Но въжето се оказало много късо. Беглецът паднал в рова и си счупил краката. Неговите стонове вдигнали тревога

в крепостта. Тогава Борджия се хванал за въжето и започнал да се спуска надолу. В тоя момент началника на затвора достигнал до кулата, видял въжето и го прерязал. Но нишката на живота на Цезар не се прекъснала — той бил вече близко до земята. Той паднал в рова, пълен с тиня, счупил си ръката, обаче допълзъл и стигнал до мястото, където го очаквали конете на Беневенте. След един час беглецът бил в замъка на графа.

Един месец след това, подхвърляйки се на много опасности, той пристигнал в Памплона, столицата на Жан д'Албре, наварски крал, брат на жена му. Оттука той отново предложил своите услуги на императора Максимилиан. Жан д'Албре, назначил Цезар за началник на своите войски — той сам бил съюзник на императора против Франция и Испания — и очаквайки отговора на Максимилиан, Цезар тръгнал в поход против Етиен де Бомон, разбунтувал се васал на Жан д'Албре. Наварците обсадили крепостта Виана. През нощта на 12 март 1507 г. в лагера на Борджия се вдигнала тревога — отрядът на Бомон нападнал лагера. Цезар излязъл от палатката страшно разгневен, възседнал коня си и се хвърлил срещу неприятеля. Неговата свита останала далече след него. Пехотинците на Бомон, като видели препускащия самичък конник, му устроили засада. Той се отбранявал един против десет души, убил трима, но ризницата се откопчала и един войник ударил Цезар под мишницата. Копието стигнало до самото сърце. Другите войници го доубили, без да знаят дори с кого имат работа, смъкнали от него хубавото оръжие и дрехи и избягали. Голият труп, облян в кръв — на него имало 22 рани — лежал на каменистото поле. Едва сега съдбата турила край на тоя удивителен живот. Цезар станал нищо.

Издание:

Автор: Р. Словцовъ

Заглавие: Неронъ; Макиавели; Цезаръ Боржиа

Преводач: Крумъ Йордановъ

Издател: Книгоиздателство и печатница „Древна България“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1938 (не е указана)

Тип: сборник

Печатница: Книгоиздателство и печатница „Древна България“

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/16351>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.